

GEDIMINAS MESONIS

Mykolo Romerio universitetas

KONSTITUCIJOS INTERPRETAVIMO KOKYBĖS: *COMMON SENSE* IR MOKSLINĖ DOKTRINA

Qualities of the Interpretation of the Constitution:
Common Sense and Scholarly Doctrine

SUMMARY

The results of the interpretation of the Constitution depend on a number of factors. First and foremost, they depend on the legal consciousness and philosophical worldview of the interpreter as well as its knowledge of the relevant historical background. The final outcomes of the interpretation depend on the qualification or skills of the interpreter and its ability to see the big picture. While interpreting the Constitution, the interpreter exerts full discretion which also provides the right to freely choose the methods of interpretation and independently decide what interpretation i.e. application of particular methods, will be considered official.

Official doctrine and scholarly doctrine are only a small part of the possible interpretations that circulate in a democracy. Another type of interpretation, albeit having a number of limitations but still dominant in the minds of the public at large, is permeated by *common sense* logic. Although these interpretations have a certain logical consistency, the problems are analyzed superficially and without drawing upon systemic cognitive analysis. Therefore *common sense* interpretations may be popular with the public at large, but they are easily defeated conceptually by employing methods and arguments of scholarly and official doctrine. It should be noted, however, that *common sense* interpretations are valuable as an expression of freedom of speech and self-expression. The society uses *common sense* interpretations to express its expectations, therefore scholars and the official interpreter should be aware of and consider them. Official, scholarly and *common sense* interpretations of the Constitution are the outcome of society's intellectual capacities, thus they exist naturally in a society.

The *interpretation of the Constitution* is a permanent process of the exchange of opinions existing in society on the genuine meaning of the Constitution. It begins from the superficiality of *common sense* interpretations, moving to scholarly arguments (i.e. a systematic understanding of the problem) and then finally from scholarly interpretation to the official constitutional doctrine, which is then subjected to the interpretations at the *common sense* level, with this process repeating itself in a cyclical manner.

RAKTAŽODŽIAI: konstitucija, *common sense*, mokslinė doktrina, konstitucijos interpretavimas, filosofija.

KEY WORDS: Constitution, *common sense*, legal writings, interpretation of constitution, philosophy.

SANTRAUKA

Straipsnyje analizuojama konstitucijos interpretacijų kokybės problema. Atskleidžiamos skirtingos interpretacijų kokybės egzistencijos teisinės ir filosofinės prielaidos. Konstatuojama, kad konstitucija yra teisinis ir filosofinis dokumentas, ir būtent tai lemia ne tik konstitucijos interpretacinį poreikį, bet ir šio proceso rezultatų netapatumą. Nors interpretatorius disponuoja visa konstitucijos pažinimo metodologija, tačiau straipsnyje konstatuojama, kad skirtingi interpretuotojai konstitucijos interpretavimo iššūkius išsprendžia ne tik kokybiškai. Pateikiama tipologija suskirsto interpretuotojus į tris grupes: a) oficialus *konstitucijos aiškintojas*; b) *mokslinė doktrina* bei c) *kiti teisinių santykių dalyviai*. Tokia tipologija susistemina skirtingos vertės interpretacijas, atspindėdama jų juridinį ir jų turinio kokybinį aspektą. Konstatuojama, kad sociume vyrauja interpretacijos, kurių turinys ir kokybė neperžengia *common sense* (sveiko proto) galimybių, nes būtent toks pažinimas ir atspindi sociumo gebėjimo pažinti ribas. Tokioms interpretacijoms būdingas paviršutiniškas konstitucinio reguliavimo suvokimas, negebėjimas į konstitucinį reguliavimą pažvelgti sisteminio metodo bei konstitucijos interpretavimo metodų sistemos kontekste. *Common sense* suvokimas egzistuoja šalia ekspertinio (kurį atstovauja mokslinė doktrina) ir oficialios konstitucijos interpretacijos, kurią formuluoja konstitucinės justicijos institucija. Straipsnyje konstatuojama, kad nors interpretacijos yra skirtingos teisinės ir mokslinės vertės, tačiau jos visos sudaro sociume egzistuojantį *konstitucijos suvokimo ciklą*. Konstitucijos samprata yra nuolatinis diskusijų objektas, jo turinio kokybė ir vertė nuolat kinta nuo *common sense* paviršutiniško požiūrio iki mokslinės doktrinos, bei nuo mokslinės iki oficialios konstitucinės doktrinos. Šis konstitucijos suvokimo ciklas yra permanentiškas procesas, kurio forma ir turinys atspindi demokratinės ir teisinės valstybės raidos principus ir tendencijas.

IVADAS

T. Paine'as XVIII a. veikale *Rights of Man* yra konstatavęs, kad „konstitucija yra tautos, o ne tų, kurie yra valdžioje, nuosavybė“¹. Šiandieninėje filosofinėje ir teisinėje paradigmoje šis teiginys jau yra tapęs chrestomatiniu. Neabejojama ir tuo, jog „konstitucijos interpretacija yra procesas – nenutrūkstantis teisės aiškinimo darbas, kurio pabaiga ir kokybinis išbaigtumas gali būti sietinas tik su pačios konstitucijos galiojimo permanentiškumu.“² Tačiau ar tauta, būdama konstitucijos savininkė, yra ir jos turinio interpretatorė? Kas yra tas subjektas, kuris pajėgus įvertinti tai, kad „konstitucija – ypatinga teisė“, kad „jos ypatumai lemia ir jos interpretavimo sudėtingumą.“³

Konstitucijos galia ir svarba teisės sistemai daugelį skatino ir skatina patiems

mėginti aiškinti, „kas yra kas“ konstitucijoje. Juolab, kad mūsų konstitucija lyg ir ragina tai daryti, nustatydama, kad ji yra „tiesiogiai taikomas aktas ir kiekvienas savo teises gali ginti remdamasis Konstitucija“ (1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 6 str.). Tačiau šalia gausos „laisvųjų“ interpretuotojų, egzistuoja valstybinės valdžios institucijos, pagal savo kompetenciją užtikrinančios teisėtumą, taikančios teisės normas. Todėl nenuostabu, kad „tiesiogiai taikant“ dalis teisinių santykių dalyvių yra linkę absoliutinti savąją, jam palankesnę interpretaciją. Susidūrus su konstitucijos ar net jos pavienės normos aiškinimo problema dažniausiai atsiranda ne viena, o kelios interpretacijos, pretenduojančios į oficialios statusą. J. L. Bergelis teigus pa-

stebėdamas, „kad „įstatymas – ne tik įstatymo leidėjo, bet ir teisės aiškintojų, teisėjų bei teisinio proceso dalyvių aktas.“⁴ Konstitucijos „vienišumas“ teisės sistemoje (nes nėra teisės akto, galinčio prilygti jai savo teisine galia) kelia rimtus iššūkius jos interpretuotojui, juolab, kad

teisinių santykių subjektai yra labai ne-lygiaverčiai intelektualiniu, socialiniu ir kitais aspektais. Akivaizdu, kad tai taip pat lemia konstitucijos interpretacijos rezultata. Tad konstitucijos interpretatoriai ir jų veiklos pastangos nėra tapačios kokybės bei teisinių pasekmių kontekste.

KONSTITUCIJOS INTERPRETATORIŲ TIPOLOGIJA

Taigi kiekvienas mūsų turime „savo“ konstituciją, nes esame labai skirtingi. Todėl net mokslinėje doktrinoje pateikiama daug tipologijų, mėginančių susisteminti interpretatorius. Kiekviena jų priklauso nuo tipologijos autoriaus pasirinktos metodologijos ir keliamų tikslų. J. Pelikanas skiria net keturias interpretatorių grupes: a) žmonės, b) doktrina, c) teisės praktikai, d) valdžios institucijos.⁵ Akivaizdu, kad šia tipologija siekiama aprėpti visus galimus interpretatorius. Tačiau Pelikanas interpretacijų neskirsto pagal teisinę vertę, todėl teisinių padarinių klausimas šioje tipologijoje lieka neatsakytas. H. Kelsenas *Grynojoje teisės teorijoje* teigia, kad „turime dvi aiškinimo rūšis, <...> tokį teisės aiškinimą, kurį atlieka teisės taikymo organas, ir tokį aiškinimą, kurį atlieka privatus individas ir ypač teisės mokslas“⁶. Nors Kelsenas mini du interpretatorius, vienu įvardydamas mokslinę doktriną ir individą, tačiau akivaizdžiai matomi trys teisės aiškinimo subjektai: a) teisės taikymo organas, b) asmuo bei c) teisės mokslas. Tačiau ir ši tipologija ne vien struktūruoja, bet ir kelia naujų – interpretacijų teisinio vertingumo – klausimų. Akivaizdu ir tai, kad ši tipologija yra problemiška, nes „teisės taikymo orga-

nų“ įgaliojimai taip pat yra nevienodi.

Itališkame konstitucinės teisės vadovėlyje *Diritto costituzionale* nurodomos keturios interpretatorių grupės: interpretuotojas, priėmęs interpretuojamą normą (*interpretazione autentica*), oficialus interpretuotojas (*interpretazione ufficiale*), teisingumą vykdančios institucijos (*interpretazione giudiziale*) ir mokslinė doktrina (*interpretazione dottrinale*).⁷ Ši „itališka“ tipologija nuo mūsų minėtų skiriasi tuo, kad interpretacijos subjektu įvardijama ir institucija, priėmusi aiškinamą normą. Ir tai pagrįsta teisine logika. Natūralu, kad subjektas, turintis įgaliojimus priimti teisės normą, pateikia ir jos aiškinimus. Tačiau būtina pabrėžti, kad ne visuomet subjektas, priėmęs teisės normą, būna galutinis ir oficialus jos interpretatorius. Štai 1948 m. Italijos Respublikos Konstitucija numato, kad įstatymų leidyba yra viena iš neabejotinų parlamento funkcijų. Tačiau ta pati 1948 m. Konstitucija, numatydama Italijos Konstituciniam Teismui pareigą užtikrinti teisės aktų konstitucingumą, suteikia šiam teismui teisę interpretuoti ne tik Konstituciją, bet ir įstatymus, kurių konstitucingumą jie tikrina. Panašūs įgaliojimai numatyti ir mūsų Konstitucijoje. Seimas yra įstatymų leidybos institucija, tačiau jo priimtų

įstatymų konstitucingumas gali būti tikrinamas. O šio proceso metu Konstitucinis Teismas bus priverstas aiškintis ne tik Konstitucijos, bet ir tikrinamojo įstatymo turinį. Net Konstitucijos pataisos, kurios Seimo valia taptų integralia Lietuvos Konstitucijos dalimi, būtų interpretuojamos jau nebe Seimo, o Konstitucinio Teismo.

Mokslinėje doktrinoje pabrėžiant interpretatoriaus kvalifikacinius gebėjimus skiriama a) profesionali ir b) neprofesionali interpretacija. Tačiau ir ši tipologija neapibrėžia galutinio arbitro, jo teisės ir įgaliojimų vertinti interpretacijos profesionalumą. Jos trūkumai išryškėja vertinant kelias profesionalias, bet savo išvadamis besiskiriančias interpretacijas. Mokslinėje doktrinoje retsykiais pateikiami ir labai priešaringi siūlymai. Štai *politologas* R. J. Spitzeris konstitucijos interpretatorius „rūšiuoja“ pagal profesijas, mėgindamas įrodyti, kad *teisininkų* interpretacija yra prasčiausia. Ir kuo gi neįtinka teisininkai politologui Spitzeriui? O gi jie, pasirodo, interpretuodami nesiekia objektyvumo, nes pati profesija skatina laimėti teisinį diskursą, o ne nustatyti tiesą.⁸ Smalsu skaityti tokias „įžvalgas“, tačiau jos ilgai pabosta, nes konceptualiai neatsakoma į klausimą: o kas tada turėtų tai daryti? Ir kokių profesijų žmonių siekia objektyvumo? Politologai, filosofai, kalbininkai, chemikai, fizikai? Kurie iš jų, skirtingai nei teisininkai, visada yra moralūs ir objektyvūs? Natūralu, kad nuvertinęs teisininkus autorius „nurašo“ ir JAV Aukščiausiojo Teismo jurisprudenciją. „Nustatęs“, kad teisininkai prasčiausiai interpretuoja, Spitzeris pasiūlo *savąją*, turbūt reikia suprasti – geriausią iš geriausiųjų, Jungtinių Amerikos

Valstijų Konstitucijos sampratą. Skaitydamas minėtą autorių neabejoti tik vienu dalyku – tyrinėjimų ir saviraiškos laisvė yra, ir tai labai didelis gėris. Kita vertus, ta laisvė turi ir savisaugos aspektą, nes teisė išsakyti bet ką nepaverčia išmintimi visko, kas išsakyta.

Apibendrinant reikėtų pastebėti, kad teisinių santykių subjektams svarbiausia suvokti ir skirti interpretacijas pagal jų privalomumo aspektą. Todėl tipologija, interpretatorius skirstanti į a) oficialius ir b) neoficialius, teisės sistemai ir teisinių santykių subjektams yra vertingiausia, nes būtent šia metodologija remiantis nustatoma, kuri interpretacija yra teisiškai determinuota, o kuri ne.

Teisės sistemos funkcionalumą galima užtikrinti tik *vienai* iš interpretacijų suteikus privalomos statusą. Užtikrinant teisės normų hierarchiją aktuali gali būti tik ta konstitucijos interpretacija, kuria *privaloma* vadovautis, t.y. interpretacija, kurios materialus turinys yra teisinė tikrovė, o ne subjektyvių pastangų suvokti konstituciją rezultatas. Taip, galime pritarti L. Bieliūnienės išvadai, kad konstitucinės justicijos institucija „nepateikia baigtinės konstitucinių vertybių sistemos.“⁹ Konstitucinės justicijos veiklos praktikoje ta „sistema“ gali kisti, bet kol tai neįvyko, tol teisinės pasekmės sukelia galiojanti konstitucinė doktrina. Taigi galima teigti, kad dviejų – oficialaus ir neoficialaus interpretatorių tipologija prasminga dėl to, kad atskleidžia, kurių subjektų pateikta konstitucijos interpretacija sukels teisinės pasekmės, o kurių interpretacijos tėra žodžio ir minties laisvės raiškos rezultatas. Tačiau oficialios ir neoficialios konstitucijos interpretacijos taip pat yra nevienalytės.

COMMON SENSE IR MOKSLINĖS DOKTRINOS GALIMYBIŲ RIBOS

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galime pasiūlyti tipologiją, kurioje geriausiai atsispindi minėti aspektai. Manytume, kad prasminga būtų išskirti tokius konstitucijos interpretavimo subjektus: a) oficialus konstitucijos interpretatorius, b) mokslinė doktrina bei c) kiti teisinių santykių subjektai. Tokia tipologija ne tik atsižvelgia į interpretacijos privalomumo faktorių, bet joje taip pat išskiriama mokslinės doktrinos reikšmė. Ši tipologija prasminga dėl kelių aplinkybių. Išskirdami konstitucinės justicijos instituciją mes išvengiame beprasmių subjektyvių diskusijų dėl interpretacijos moksliskumo laipsnio. Konstitucinės justicijos institucijų formuojama oficiali konstitucinė doktrina yra privaloma visiems teisinių santykių subjektams, jos turinys yra visos teisės normų sistemos teisėtumo šaltinis. Šalia oficialios konstitucinės doktrinos mokslinė doktrina užima išskirtinę vietą konstitucijos interpretatorių tipologijoje. Būtent jos kūrėjai, naudodamiesi mokslinių tyrinėjimų laisve ir taikydami mokslinių pažinimo instrumentų sistemą, formuoja mokslinę conceptualiai įtaigią poziciją, kaip turėtų atrodyti ideali interpretacija. Mokslinė doktrina yra laisva vertinti, išsakyti savas nuomones, tačiau neturi galių pakeisti oficialios institucijos interpretacijos. Mokslinę doktriną būtina skirti kaip atskirą interpretatorių, nes neretai jos argumentai, pasiūlytas interpretacijos variantas tiesiogiai arba netiesiogiai atsispindi konstitucinėje jurisprudencijoje. Savo ruožtu mokslinės doktrinos funkcijas galėtume skirstyti į *perspektyvinę* ir

retrospektyvinę. E. Steineris skiria a) aiškinamąją ir b) lyderystės mokslinės doktrinos funkcijas.¹⁰ Nors ir mokslinė doktrina (plačiaja prasme) yra gana nevienalytė, daugiaplanė, neretai fragmentuota, ji atlieka labai reikšmingą darbą oficialios konstitucinės doktrinos formavimosi procese. Pirmiausia, moksliniai argumentai, netgi, sakykime, argumentų sistema, yra šaltinis, vien savo buvimu įpareigojantis oficialų interpretuotoją bent susipažinti su ja. Natūralu, kad mokslinė doktrina, taikydama mokslinio pažinimo metodus, neretai formuluoja išvadas, kurios dėl savo loginio pagrindimo bei sisteminio problemos pažinimo beveik nepalieka galimybių kitokioms, alternatyvioms, išvadoms. Todėl neretai oficialus konstitucijos interpretatorius oficialioje konstitucinėje doktrinoje tiesiog atkartoja mokslinius argumentus bei išvadas. Taigi, mokslas siekia formuluoti ir kartu siūlyti sprendinius – konstitucijos interpretavimo variantus – numatyti oficialios konstitucinės doktrinos raidos perspektyvą. Tokią mokslo funkciją mes pavadiname *perspektyvine*. Konstitucinė mokslinė doktrina turi pasakyti, kokia yra ir kokia *turėtų būti* ideali konstitucijos samprata.

Mokslinio požiūrio ir argumentų reikšmė nemenksta ir tuomet, kai mokslinė doktrina „susiduria“ su jau egzistuojančia oficialia konstitucine doktrina. Gali atrodyti, kad *post factum* situacijoje mokslo funkcijos sumenksta, tačiau taip neatsitinka dėl kelių priežasčių. Visų pirma, būtent tada mokslinė doktrina tampa vieninteliu *profesionaliu* oficialios

konstitucinės doktrinos vertintoju. Ji gali ir turi komentuoti konstitucinės justicijos institucijų sprendimus, gilintis į jos argumentus ir išvadas. Nes būtent mokslinė doktrina, kitaip nei emocinis, moralinis ar *common sense* pažinimas yra įvaldžiusi mokslinį objekto pažinimo instrumentus ir metodus.¹¹ Nors *post factum* situacijoje mokslinė doktrina nepajėgi pakeisti teisinių pasekmių, kylančių iš oficialios doktrinos, tačiau ji formuodama mokslinį požiūrį kuria pagrindą galimai konstitucinės doktrinos kaitai – reinterpretacijai. Tačiau šiuo atveju būtina pabrėžti, kad doktrininė konstitucinės jurisprudencijos analizė yra jos egzistencijos intelektualinis pagrindas bei jos plėtros ir kaitos prielaida. Mokslinė doktrina, net nevertinat jos kokybės, yra prasminga. Net Spitzerio „pamąstymai“, kad konstitucijos *neturėtų* interpretuoti teisininkai, yra prasminga bent tuo aspektu, nes skatina mokslinę diskusiją. Būtent tokiose diskusijose formuluojami argumentai, daromos konceptualiai pagrįstos išvados, jog „tik teismas turi tokius įgaliojimus, kad gali išsaugoti konstitucionalizmo vertybes. <...> Kodėl aukščiausiasis teismas? Kadangi nėra kitų alternatyvų.“¹²

Mokslinė doktrina neretai tampa įtaigi ne tik dėl sisteminio problemos pažinimo, bet ir dėl to, kad argumentus išsako autoritetas. Tiksliau kalbant, neretai doktrinos atstovai savo autoritetu sustiprina pateikiamus mokslinius argumentus. Tai būdinga ne tik anglosaksų teisės sistemai, kurioje mokslinės doktrinos autoritetai lemdavo ne tik konkrečių teismų sprendimų *obiter dicta* ar *ratio decidenti* turinį, bet ir teisės raidos tendencijas.¹³ Kita vertus, daryti nuorodas į au-

toritetus, o ne ieškoti loginės argumentų sistemos būdinga ne tik mokslinei doktrinai. Tuo ypač pasižymi *common sense* (sveikas protas) lygmens argumentai ir konstitucijos interpretacijos pavyzdžiai.

Common sense argumentai yra specifinė argumentų sistema. Išskirdami *kitus* interpretatorius nurodėme, kad jų argumentų bei interpretacijų kokybinis lygmuo atspindi *common sense* galimybes. *Common sense* (sveikas protas) terminą moksliniame darbe (*An Inquiry Into the Human Mind on the Principles of Common Sense 1764*) pirmasis pavartojo škotų filosofas T. Reidas (1710–1796). „Tikėjimą, kuris lydi pažinimą, nuolat atakuoja skepticizmas“, tačiau kaip teigia Reidas, „tikėjimas yra sukurtas ne mano, o suvertas pačios Gamtos“.¹⁴ Tuomet *common sense* (sveikas protas) filosofija buvo pakankamai populiarė, nes buvo priešpriešinama filosofiniam paradoksalmui ir skepticizmui. *Common sense* filosofija sako, kad „galima suprasti viską, nežinant nieko“¹⁵. Būtent todėl *common sense* interpretacijos *apriori* yra dogmatinio pobūdžio, o tai taip patrauklu sociumui. *Common sense* pažinimo ribotumas neleidžia pažvelgti ekspertiniu lygmeniu, o todėl atmeta jį kaip nesuvoktą. Škotiškoji *common sense* mokykla buvo pastebėta ir Napoleono I epochoje „transformavosi“ į prancūzišką spiritualizmą – kontinentinės Europos *common sense* filosofijos formą.¹⁶ Tačiau šioje recepcijoje glūdėjo didelis paradoksas. Napoleono I Prancūzijos imperija kasdieninėje egzistencijos praktikoje retai vadovavosi *common sense* sprendimais. Priešingai, daugumos reformų socialinės, teisės sistemos, valstybės administravimo, edukacijos, ko-

munikacijų srityse kokybė atspindėjo ne *common sense* paviršutiniškumą, o aukščiausios prabos sisteminę problemos pažinimo lygį. Taigi nenuostabu, kad teorija, skelbiančia *common sense* visagalybę, buvo greitai nusivilta. Jau Voltaire'as skeptiškai vertino tokio pažinimo galimybę teigdamas, kad *sveikas protas nėra toks jau sveikas*. Todėl nenuostabu, kad neilgai trukus Napoleono III imperijos laikais šios filosofinės krypties populiarumas sumenko.¹⁷

E. Durkheimas *common sense* ribotumą iliustruoja taikliu pavyzdžiu. „Remdamiesi tuo faktu, kad nusikaltimas ir atgrasus, ir pasibjaurėtinas, sveikas protas klaidingai nusprendžia, jog jis turėtų visai išnykti“¹⁸, tuo tarpu mokslinė doktrina daro visai priešingas išvadas dėl nusikalstamumo neišvengiamumo kiekvienoje visuomenėje. Tad kokie gi *common sense* kokybiniai kriterijai? Atsakyti į šį klausimą galėtume remdamiesi dviejų – *common sense* ir doktrininių argumentų – požymių lyginamąja analize. *Common sense* ir doktrininių argumentų skirtumas tas, jog *common sense* argumentai, nors ir būdami logiškai pagrįsti, nesudėtingai paneigiami arba nuginčijami pasinaudojus visapusišku problemos pažinimu, kurio *common sense* dėl savo vidinės struktūros ir negalėjo numatyti. Būtent *common sense* neretai formuoja konstitucinės justicijos klausimo nesudėtingumo, jo atsakymo „akivaizdumo“ iliuzijas. Kaip pedagogui, dėstančiam konstitucinę teisę, daugybę kartų teko matyti, kaip studentai ar kitokie klausytojai, net turintys teisinį išsilavinimą, per kelias sekundes rasdavo atsakymus į komplikuočiausius konstitucinės justici-

jos klausimus. Akivaizdu, kad detaliau paanalizavus problemą paaiškėdavo, kad jų atsakymai yra tik *common sense* lygmens. Durkheimas *Sociologijos metodo taisyklėse* konstatuoja akivaizdų, bet konceptualiai labai reikšmingą faktą, kad „mes taip įpratę vienu moju išspręsti sudėtingus klausimus, taip įpratę silogizmais ir paviršutiniškais stebėjimais nustatinėti.“¹⁹ T. S. Kuhnas teigia, kad „tokiais atvejais paprastai pateikiami argumentai, kurie iš dalies sudaro loginį ratą, parodo, kad kiekviena paradigma daugiau ar mažiau atitinka tuos kriterijus, kuriuos nustato ji pati“²⁰. Labai tiksliai sudėti akcentai. Pažymėtina, kad svarbiausia ne tai, kad vadovaujantis *common sense* formuluojamos išvados yra tik „iš dalies logiškos“, bet konceptualu tai, jog tas loginis ribotumas yra determinuotas vidinių *common sense* galimybių. Dėl *common sense* ribotumo interpretatorius, sprenddamas interpretacinę problemą, net ir nekėlė konceptualaus pažinimo tikslo arba iškeltą paviršutinišką tikslą laikė konceptualiu. Taigi *paviršutiniškumas* yra *common sense* tiek argumentų, tiek ir išvadų požymis.

Tačiau ir tokios interpretacijos turi prasmę ir vertę, nes jos atstovauja atviros visuomenės raidos principus, kuri pripažįsta saviraiškos laisvę kaip vertybę. Saviraiškos, kuri garantuoja net ir nekokybiškai ir neprivalomai interpretacijai galimybę būti pristatytai sociumui. Tokia visuomenė „nepažeidžia nė vieno žmogaus savitumo“, o „įvairovė tampa vertybe filosofijos esminiu principu“.²¹ Taigi *common sense* argumentų negalima vertinti kaip visiškai nereikšmingų. Neretai tik tokią argumentų ko-

kybę lemia objektyvi tikrovė – argumentų kūrėjų teisinės sąmonės lygmuo, intelektualiniai ir pasaulėžiūriniai gebėjimai. Pasiiekti aukštesnį nei *common sense* lygmenį nelengva. Tam reikia ir laiko, ir kitų faktorių. *Common sense* argumentais neretai remiasi ir profesionalūs ekspertai. Lietuviškos konstitucinės justicijos praktika mums pateikia pakankamai pavyzdžių. Štai 1993 m. gruodžio 13 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas sprendė bylą, inicijuotą Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo kreipimosi. Konstitucinio Teismo buvo prašoma ištirti, ar Baudžiamojo kodekso normos, numatančios turto konfiskavimą, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsniui. Dėl ko gi buvo ginčijamasi 1993 m., pačioje Lietuvos konstitucinės justicijos raidos pradžioje? Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnis lakoniškai nustato taisyklę, kuri greičiau panaši į principą nei tinkamą taikyti normą. Taigi, straipsnyje pasakyta, kad „nuosavybė neliečiama“, kad „nuosavybės teises saugo įstatymai“ ir kad vis dėlto „nuosavybė gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginama“. Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų kolegija, kreipdamasi į Konstitucinį Teismą, savo prašymą motyvavo tuo, jog Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnyje įtvirtintos nuostatos *expressis verbis* išraiška „nuosavybė neliečiama“ kelia pagrįstas abejones, ar Baudžiamojo kodekso normos, numatančios turto konfiskavimą, neprieštarauja šiam Konstitucijos straipsniui. Aukščiausiojo Teismo pateikiami argumentai visiškai atitinka *common sen-*

se loginio nuoseklumo reikalavimus. Jo požiūriu, Konstitucija yra lakoniška – „nuosavybė neliečiama“, todėl lyg ir pagrįstai galime abejoti teismų galimybe konfiskuoti turtą. Natūralu, kad toks klausimas galėjo kilti tik tuomet, kai Aukščiausiasis Teismas, analizuodamas minėtą straipsnį, taikė tik gramatinę normos pažinimo metodą, absoliutino išvadas, dar nesuvokė konstitucijos kaip sisteminio dokumento. Kita vertus, tokia konstitucionalizmo raidos istorijos aspektai neturėtų stebinti. Toks Konstitucijos pažinimo lygmuo objektyviai atspindėjo to meto problemos pažinimo ribas. Labai panašius konstitucijos pažinimo etapus yra natūraliai praėjusios be išimties visos demokratinės valstybės, kuriose veikia konstitucinės justicijos institucijos. Tuo metu Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimo²² *obiter dicta* argumentai minėtoje byloje akivaizdžiai peržengė *common sense* ribotumą, čia parodomas tiesmukiškai taikomo gramatinio metodo ribotumas, problema analizuojama sistemiškai. Konstitucinės justicijos institucijos bei mokslinės doktrinos interpretacinės išvados, skirtingai nei *common sense*, išlaiko loginį sistemiškumą, todėl, net ir nesutinkant su jomis, labai nelengva jas paneigti.

Common sense argumentai klatingi dėl to, kad juos sunku atskirti nuo ekspertinių, nes ir jų pagrindimas, kaip jau minėjome, dažniausiai išlaiko logiško nuoseklumo reikalavimą. *Common sense* gali būti išsakomos keli priekaištai kokybės klausimu.²³ Tačiau tai ne mokslinės doktrinos argumentai. Demokratiniais principais besivadovaujantis sociu-

mas yra priverstas nuolat pasirinkti. Kokybišką problemos sprendimą gali pasirinkti kokybiškas problemos pažinimas. Taigi sociumo intelekto, išsilavinimo problema tampa teisinės valstybės sėkmingos raidos problema. Lietuvos Respublikoje 2008 m. statistiniai duomenys konstatuoja, kad Lietuvoje yra tik 18 nuošimčių su aukščiau išsilavinimu.* Natūralu, kad sociumui *common sense* argumentai turėtų būti artimesni, nes tik supaprastintą problemos sprendimą ji pati intelektualiai gali suvokti, o todėl ir priimti.

Doktrininiai argumentai skiriasi nuo *common sense* argumentų tuo, kad, pretenduodami būti ekspertiniai, jie paremti ne tik logika ir empirika (tai būdinga *common sense* argumentams), bet ir pagrįsti *sistemine* konstitucinės justicijos problemos analize. Neretai viešuose diskursuose galima pastebėti „mėginimų dangstantis subjektyviai suvoktos „demokratijos“ ar „tikrųjų tautos (ar viešų) interesų“ lozungais supriešinti konstitucijos, demokratijos ir pilietinės visuomenės sąvokas“, neretai „nepagarba konstitucijai ir teisei pateikiama kaip tikroji pilietiško ar demokratijos raiška“²⁴. Akivaizdu, kad tokiuose vertinimuose dominuoja *common sense* argumentai. Mokslinė doktrina sava argumentų sistema nesunkiai įveikia panašias „argumentacijas“. Tačiau sociumo kontekste mokslinė doktrina nėra įtaigi jau vien todėl, kad ji, naudodama sudėtingus

metodus, *common sense* lygmenyje lieka nesuvokta. O tai, kas nesuvokta, visuomet kelia nepasitikėjimą, kelia klausimą dėl to nesuvokto objekto nepakankamo socializacijos laipsnio. J. Baudrillardas tiksliai įvardija mitą apie sociume egzistuojantį gigantišką pažinimo „simuliacijos procesą“, kuomet mokslinės doktrinos išvados bei objektyvūs faktai „paskęsta“ „neįpareigojančiuose interviu, viešose kalbose, klausytojų skambučiuose.“²⁵ Socializacijos laipsnis visur matuojamas medijos pranešimų prieinamumu, tad autorius taikliai pastebi, kad tokios problemos pažinimo „paieškos“, užuot „produkavusios tik suvaidina prasmę“.²⁶ Tokiomis aplinkybėmis išsakomi argumentai ir jų pagrindu formuluojamos interpretacijos bus ne tik paviršutiniški, bet ir iškreipiantys konstitucinio reguliavimo turinį. *Common sense* interpretacijos, kaip saviraiškos laisvė, yra galimos, tačiau būtina pažymėti ir tai, kad dažniausiai tokios interpretacijos pažeidžia konstitucijoje įtvirtintą teisių ir laisvių balansą, t.y. pažeidžia žmogaus teises ir laisves. Taip, *common sense* interpretacijos logika nesunkiai paneigiama mokslinės doktrinos bei konstitucinės justicijos veikloje, tačiau sociumas, būdamas nepajėgus intelektualiai įvertinti paneigimo kokybės, neretai ekspertinį pažinimo rezultatą nuvertina kaip nekokybišką. Paradoksalu, bet tai ir programuoja konfliktines situacijas sociume.

* Pvz.: Teiginys, kad „Lietuvoje yra per daug išsilavinusių (turinčių aukštąjį išsilavinimą) žmonių.“ Tai fenomenalus šiandieninės Lietuvos sociume egzistuojantis mitas, kurį palaiko ir valdžios ir visuomeninių institucijų atstovai, taip pat ir žiniasklaida. Net galimybė susipažinti su oficialia statistika negarantuoja šio mito žlugimo. Tikrovė yra priešinga. Lietuva yra viena labiausiai neišsilavinusių Europos Sąjungos valstybių.

KONSTITUCIJOS INTERPRETACINIS CIKLAS

Interpretacijos rezultato kokybę lemia konstitucinės justicijos problemos pažinimo *sistemiškumo lygmuo*. Kita vertus, negalėtume kategoriškai teigti, kad *common sense* argumentai ir jų pagrindu formuluojamos išvados visuomet prieštaraus mokslinei ar oficialaus interpretatoriaus formuluojamai doktrinai. Tačiau net ir sutapties atveju doktrininės išvados vertingesnės, nes jos pagrįstos ir kokybiškai, ir kiekybiškai tvirtesniais argumentais. Kita vertus, dėl mokslinio doktrininio pliuralizmo mokslinė doktrina, būdama „profesionalė“ ir gebėdama elegantiškai įveikti ir atmesti *common sense* argumentus, nesugeba pateikti vienos doktrininės išvados, nes pati mokslinė doktrina yra fragmentuota. Būtent todėl konstitucija gali atrodyti panašesnė į interpretacinę paslaptį nei į visos teisės normų sistemos teisėtumą determinuojantį teisės aktą. Akivaizdu, jog konstitucijos interpretacinio „paslaptingumo“ priežastis ta, kad visos interpretacijos doktrininio požiūriu yra lygiavertės jau vien tuo, jog jos vienodai nesukelia teisinių pasekmių. O jų likimas ir reikšmė priklauso tik nuo to, kiek kiekviena iš šių subjektyvių interpretacijų sugebės „pa-

tikti“ oficialiam interpretuotojui. Nes tik jo valia konstitucija – ta „interpretacinė paslaptis“ – įgis jurisprudencinę formą ir taps realiomis teisinėmis pasekmėmis. G. Skąpska pagrįstai teigia, kad konstituciją būtina suvokti kaip rašytinį dokumentą, kuris yra „interpretacijos objektas teismo sprendimuose“²⁷. Tačiau čia autorė kalba apie oficialią interpretaciją, kuri sukels teisinės pasekmes. Taigi teismo, tiksliau, konstitucinės justicijos institucijos formuluojama interpretacija yra teisiškai privaloma visų interpretacijų dalis. Tačiau, kaip buvo minėta, oficiali interpretacija yra nevienintelė sociume egzistuojančių interpretacijų visumoje, sociumo pastangose suvokti konstituciją.

Konstitucijos *interpretacinis ciklas* yra sociume egzistuojanti imanentinė diskusija dėl konstitucijos turinio. Nuo *common sense* paviršutiniškumo iki mokslinių argumentų bei sisteminio problemos pažinimo ir galiausiai nuo mokslinės iki oficialios konstitucinės doktrinos. Konstitucijos *interpretacinis ciklas* – tai imanentinė sociumo situacija, kuomet konstitucijos turinys, būdamas nuolatinės analizės objektu, nuolat interpretuojamas siekiant objektyviau jį atskleisti.

IŠVADOS

Sociume nuolat pristatoma skirtingos vertės konstitucijų interpretacijų gausa verčia pateikti tipologiją, kuri atspindėtų jų juridinę ir jų turinio kokybinę vertę. Straipsnyje pateikiama tipologija suskirsto interpretuotojus į tris grupes:

a) oficialus *konstitucijos aiškintojas*;

b) *mokslinė doktrina* bei c) *kiti teisinių santykių dalyviai*.

Konstatuojama, kad sociume dominuoja interpretacijos, kurių turinys ir kokybė neperžengia *common sense* (sveiko proto) galimybių ribų, nes būtent toks pažinimas ir atspindi sociumo galimybių

pažinti ribas. Tokioms interpretacijoms būdingas paviršutiniškas konstitucinio reguliavimo suvokimas, negebėjimas į konstitucinį reguliavimą pažvelgti sisteminio metodo bei konstitucijos interpretavimo metodų sistemos kontekste. *Common sense* suvokimas egzistuoja šalia ekspertinio (kurį atstovauja mokslinė doktrina) ir oficialios konstitucijos interpretacijos, kurią formuluoja konstitucinės justicijos institucija.

Sociumas nuolat susiduria su daugeliu skirtingos mokslinės ir teisinės vertės konstitucijos interpretacijų. Kiekviena jų turi savo vietą ir reikšmę. Tačiau konstitucijos suvokimo procesui sociume būdingos tam tikros stadijos, etapai. Sociume daugiausia dominuoja *common sense*

lygmens interpretavimo argumentai. *Common sense* argumentams yra būdingas problemos supaprastinimas, jos sudėtingiausių aspektų ignoravimas. *Common sense* suvokimo lygmuo yra objektyvi intelektualinių gebėjimų išraiška.

Konstitucijos *interpretacinis ciklas* yra sociume egzistuojanti imanentinė diskusija dėl konstitucijos turinio. Nuo *common sense* paviršutiniškumo iki mokslinių argumentų bei sisteminio problemos pažinimo ir galiausiai nuo mokslinės iki oficialios konstitucinės doktrinos. Konstitucijos *interpretacinis ciklas* – tai imanentinė sociumo situacija, kuomet konstitucijos turinys, būdamas nuolatinės analizės objektu, nuolat interpretuojamas siekiant objektyviau jį atskleisti.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Thomas Paine. *Rights of Man*. – New York: Penguin Books, 1984, p. 191.
- ² Gediminas Mesonis. Konstitucijos hermeneutika: teisės ir filosofijos sintezė. // *Logos*, nr. 58, 2009, p. 42.
- ³ Egidijus Jarašiūnas. Konstitucinė justicija ir demokratija: keletas sąveikos problemų. // *Jurisprudencija*. Mykolas Romeris ir konstitucionalizmas, nr. 64 (56). – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, p. 77.
- ⁴ Jean-Louis Bergel. *Obščiaja teorija prava*. – Moskva: Note Bene, 2000, c. 129.
- ⁵ Jaroslav Pelikan. *Interpreting the Bible and the Constitution*. – New Haven–London: Yale University Press, 2004, p. 23–30.
- ⁶ Hans Kelsen. *Grynoji teisės teorija*. – Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 277.
- ⁷ *Diritto costituzionale*. XVIII Edizione. – Napoli: Gruppo Editoriale Esselibri – Simone, 2003, p. 120–121.
- ⁸ Robert J. Spitzer. *Saving the Constitution from Lawyers: How Legal Training and Law Reviews Distort Constitutional Meaning*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2008, p. 129–177.
- ⁹ Lina Beliūnienė. *Žmogaus teisių kaip konstitucinių vertybių apsauga Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Daktaro disertacija*. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 184.
- ¹⁰ Eva Steiner. *French Legal Method*. – Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 180–181.
- ¹¹ Jūratė Morkūnienė. *Social Philosophy: Paradigm of Contemporary Thinking*. – Washington: The Council for Research in Values and Philosophy, 2004, p. 7.
- ¹² Arthur Selwyn Miller. *Toward Increased Judicial Activism: The Political Role of the Supreme Court*. – Westport–Conenecticut: Greenwood Press, 1982, p. 317.
- ¹³ John H. Farrar, Anthony M. Dugdale. *Introduction to Legal Method*. – London: Sweet & Maxwell, 1990, p. 200–210.
- ¹⁴ Tomas Rid. *Issledovanie chelovecheskogo uma na principach zdravogo smisla*. – Sankt-Peterburg, 2000, c. 286
- ¹⁵ Jūratė Morkūnienė. *Social Philosophy: Paradigm of Contemporary Thinking*. – Washington, D.C.: The Council for Research in Values and Philosophy, 2004, p. 170.

- ¹⁶ Ten pat, p. 165–167.
- ¹⁷ Ten pat, p. 164.
- ¹⁸ Émile Durkheim. *Sociologijos metodo taisyklės*. – Vilnius: Vaga, 2001, p. 6.
- ¹⁹ Ten pat, p. 77.
- ²⁰ Thomas S. Kuhn. *Mokslo revoliucijų struktūra*. – Vilnius: Pradai, 2003, p. 133.
- ²¹ Jūratė Morkūnienė. Atvirumas: socialinė ir filosofė užduotis. // *Filosofija. Sociologija*, nr. 4, 1998, p. 9–10.
- ²² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio antrosios dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*. <http://www.lrkt.lt/dokumentai/1993/n3l1213a.htm>
- ²³ Susanne Soederberg. *Global Governance in Question: Empire, Class and the new Common Sense in Managing North – South Relations*. – London: Pluto Press, 2006, p. 24–34.
- ²⁴ Gediminas Mesonis. Tomáš Garrigue Masaryk ir Mykolas Romeris: dvi asmenybės, du požūriai į valstybę ir konstituciją. // *Jurisprudencija*, Nr. 1 (115). – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009, p. 29.
- ²⁵ Jean Baudrillard. *Simuliakrai ir simuliacija*. – Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 96.
- ²⁶ Ten pat, p. 97.
- ²⁷ Gražyna Skąpska. Between „Civil Society“ and „Europe“: Post-Classical Constitutionalism after the Collapse of Communism in a Socio-Legal Perspective. // *The Rule of Law in Central Europe: The Reconstruction of Legality, Constitutionalism and Civil Society in the Post-Communist Countries*. – Ashgate Publishing, 1999, p. 214.